

N:o 8.

Ank. till Riksd. kansli den 12 april 1905, kl. 1 e. m.

*Första Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:t angående utlämnande af lån till ekonomiska
landtmannaföreningar.*

I anledning af en inom Andra Kammarerna af herr *N. J. Broander* väckt motion, n:o 74, har Andra Kammarerna i enlighet med sitt fjärde tillfälliga utskotts hemställan beslutit att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t behagade föranstalta om utredning, huruvida samt på hvilka grunder och villkor ekonomiska landtmannaföreningar böra understödjas genom lån af statsmedel, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan utredning må föranleda.

Andra Kammarens utskotts yttrande i ämnet är af följande lydelse:

»Till Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskott har för utredning hänvisats en af herr *N. J. Broander* väckt motion, n:o 74, hvori föreslås, »att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställan, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till åtgärder, som möjliggöra utlämnande af lån till ekonomiska landtmannaföreningar, samt de grunder, på hvilka dylika lån böra utlämnas».

Motionens
innehåll.

I motionen erinras, att vid förra årets riksdag förslag framställdes uti lika lydande motioner till de båda kamrarna om ställande till Kungl. Maj:ts förfogande af ett belopp af 5,000,000 kronor för att på de grunder och villkor, som Kungl. Maj:t kunde finna godt bestämna, utlämnas såsom lån till ekonomiska landtmannaföreningar, men att denna hemställan blef

af båda kamrarne afslagen, sedan statsutskottet däröfver afgifvit ett afstyrkande utlåtande. Statsutskottet hade emellertid i sitt yttrande framhållit betydelsen af sammanslutningar emellan jordbrukare för befrämjande af gemensamma ekonomiska intressen, men ansett, att föreningsväsendet inom vårt land ännu icke vunnit den stadga och utveckling, att »på detsamma borde grundas den omfattande anordning, som af motionärerna åsyftades», hvarjämte utskottet, som förmenade, att Kungl. Maj:t icke skulle underlåta att taga under ompröfning, huruvida ekonomiska sammanslutningar för främjande af det mindre jordbruket borde i en eller annan form beredas stöd från det allmännas sida, funnit det betänkligt att på enskilda motionärens förslag och utan erforderlig utredning tillstyrka en åtgärd af så vidtomfattande natur som den ifrågasatta. Motionären säger sig emellertid hafva funnit skäl att åter förelägga Riksdagan denna för det svenska jordbruket så viktiga sak särskildt för att gifva åt densamma »en mera omfattande form än den erhållit uti förra årets riksdagsmotioner.

Enligt motionärens mening åsyftades i berörda motioner förlagslån endast åt s. k. inköpsföreningar, men motionären ansåge det önskvärdt, att landtmannaföreningar äfven af andra slag erhöle välbehöfligt stöd från det allmännas sida, särskildt de s. k. produktionsföreningarne, hvilka motionären trodde sig kunna beteckna såsom de för det mindre jordbruket viktigaste. För dylika föreningars verksamhet erfordrades fastigheter och inventarier, och svårigheten att anskaffa nödiga medel härför utgjorde ett af de största hindren för bildande af sådana föreningar i önskvärd utsträckning. Men om lån af statsmedel skulle lämnas icke blott åt inköpsföreningar utan jämväl åt sådana produktionsföreningar, som i motionen åsyftades, skulle, enligt motionärens antagande, det vid förra årets riksdag begärda beloppet 5,000,000 kronor icke på långt när förslå, utan fordrades i sådant fall ett vida större belopp. Hvad vidkomme formen för lånerörelsens bedrifvande, har motionären ansett, att det vore lämpligast att afsätta medel till en lånefond och därifrån utlämna lån till andelsföreningar mot förbindelse, utfärdad af den lånesökande föreningen, och mot säkerhet dessutom af föreningsmedlemmarnes särskilda förbindelser till så stort belopp, att samtliga ansvarsförbindelser motsvarade lånesumman. Vidare har motionären framhållit, att det vore lämpligast, att denna lånerörelse omhändertoges af riksbanken, hvares reglemente i sådant syfte finge ändras.

Innan utskottet går att yttra sig i anledning af den gjorda framställningen, vill utskottet lämna några korta upplysningar rörande föreningsväsendet bland landtmän såväl inom vissa främmande länder som ock inom vårt eget land.

Såsom bekant har föreningsväsendet inom Danmark nått en hög grad af utveckling och i väsentlig mån bidragit till, att särskildt det s. k. lilla jordbruket därstädes intager en hög ståndpunkt och att landets produktiva kraft ökats. Föreningsväsendet, hvad landtmannanäringarne angår, var i Danmark till en början inriktadt på husdjursskötselns höjande och en stegrad afsättning af ladugårdsprodukter. Det första andelsmejeriet upprättades därstädes 1882, och tjugu år därefter eller 1902 funnos på andelsprincipen grundade 1,050 mejerier, motsvarande 75 % af alla i Danmark befintliga mejerier. Exportöfverskottet af smör utgjorde i Danmark under första femårsperioden på 1880-talet i medeltal 11,1 miljoner kg., men stegrades sedermera så, att öfverskottet under år 1901 uppgick till 60,9 miljoner kg., representerande ett värde af 122 miljoner kronor.

Inom ett annat område har sammanslutningens idé i Danmark likaledes visat sig fruktbringande. 1895 upprättades »Dansk-Andels-Äggesport», som hade till syfte att främja fjäderfäafveln och äggproduktionen, förnämligast genom att bereda afsättning för denna närings produkter. Berörda förening omfattade vid ingången af år 1902 450 smärre kretsar med ett sammanräknadt antal af omkring 30,000 medlemmar och med en årlig omsättning af cirka 3½ miljoner kronor. Öfverallt i Danmark hafva dylika föreningar uppstått och är det hufvudsakligen på grund af dessa sammanslutningar och ett praktiskt anordnande af äggförsäljningen i öfrigt, som denna för jordbruket så viktiga binäring blifvit af stor betydelse icke blott för den enskilde landtmannens förvärf, utan jämväl för hela landets export. Sålunda öfverstiger, enligt en i jordbruksdepartementet utarbetad redogörelse, Danmarks årliga export af ägg dess import däraf med 300 à 340 miljoner st., och representerar Danmarks äggexport ett värde af öfver 21 miljoner kronor. Till jämförelse kan nämnas, att i vårt land utgjorde år 1902 importen af ägg 71,339,446 st. och exporten 8,674,755 st. samt år 1903 respektive 71,123,643 st. och 14,044,784 st. Den anmärkningsvärda skillnaden i fjäderfäskötselns produktionsförmåga i de båda länderna, som af förestående siffror angifves, beror uppenbarligen på flera förhållanden, som för Danmark äro gynnsammare, men otvifvel-

Landtmanna-
förenings-
väsendet i
vissa främ-
mande länder.

aktigt till icke ringa del därpå, att föreningsväsendet inom ifrågavarande område ernått betydligt större omfattning i Danmark än här i landet.

Från Danmark har också hämtats idén om s. k. kontrollföreningar, hvilka föreningars syfte är att i sin tjänst anställa assistenter, som på vissa bestämdt återkommande tider infinna sig hos enhvar föreningsmedlem för att i dess ladugård verkställa profinjölkning, beräkna fetthalten hos mjölken, bokföra resultatet häraf jämte den använda foderkvantiteten och därefter med ledning af dessa siffror uträkna det resultat, som lämnats icke blott af hvarje särskild ko utan äfven af hela besättningen.

Den första kontrollföreningen af detta slag bildades i Danmark 1895 i närheten af Askovs folkhögskola i södra Jutland, och om denna förenings verksamhet heter det i ofvannämnda, inom jordbruksdepartementet utarbetade redogörelse, att föreningens offentliggjorda räkenskaper för dess första arbetsår väckte ett berättigadt uppseende. Man förstod, »att här var ett godt uppslag gifvet till att göra den enskildes ladugårdsskötsel mera vinstgifvande och att så småningom landet rundt skapa stammar med de bästa möjliga förutsättningar för en ekonomiskt fördelaktig afkastning såväl i kvantitativt som i kvalitativt hänseende».

Den sammanslutning, som för nämnda ändamål ägt rum, omfattades alltså med stort intresse i vårt södra grannland, där vid 1902 års ingång kommit till stånd i det närmaste 300 dylika kontrollföreningar med c:a 6,000 medlemmar, som tillsammans ägde c:a 115,000 under effektiv kontroll ställda kor.

Äfven föreningar för gemensamma inköp af hvarjehanda för jordbruket erforderliga förnödenheter hafva i Danmark uppstått till ett mycket stort antal. Dessa inköpsföreningar äro dels lokala och dels centrala, i det lokalföreningarne i allmänhet sammanslutit sig i förbund eller s. k. andelssällskap, genom hvilka inköpen verkställas.

Centralisationen har erhållit ett än skarpare uttryck genom det s. k. »Andelsudvalget», som i sig innesluter såväl inköps- som försäljningsföreningar och har till uppgift att främja det på andelsprincipen grundade landtmannaföreningsväsendet samt tillvarataga föreningarnes gemensamma intressen. Af danska riksdagen har anslagits ett belopp af fem miljoner kronor att såsom lån utlämnas till s. k. förskotts-föreningar, som visserligen icke äro egentliga andelsföreningar, men äro afsedda att stödja föreningsväsendet och förmedla de lån, som af statsmedel lämnas. Ifrågavarande lånerörelse är reglerad genom en lag om förskotts-föreningar, som utfärdades den 26 mars 1898.

Då denna lag angifver under hvilka former och villkor man i Danmark ansett sig kunna utlämna statslån för ifrågakomna ändamål, torde en kort redogörelse för lagens innehåll här vara på sin plats.

Om en låneberättigad förskottsförening skall bildas, måste minst 50 jordbrukare i en amtskrets, hvilka tillsammans äga minst 500 nötkreatur, förena sig därom samt anmäla sig hos amtsrådet för att få en i landtbruk kunnig man tillsatt, hvilken har att organisera föreningen och vara ordförande i föreningens styrelse. Samtidigt väljer amtsrådet 4 af sökandena att jämte ordföranden utgöra föreningens interimsstyrelse. Å en generalförsamling af föreningens medlemmar antagas stadgar, som därefter skola af regeringen fastställas. Föreningens ändamål är uteslutande att tillhandahålla dess medlemmar tillfälliga lån för bestridande af nötboskapskötselns löpande driftkostnader. Hvarje medlem skall äga rätt, såvida föreningens tillgångar medgifva det, att under loppet af ett räkenskapsår erhålla såsom lån ett driftförskott intill 50 kr. per djur, dock må en medlems sammanräknade lånesumma icke öfverstiga 3,000 kronor. Driftförskotten få icke utlämnas på längre återbetalningstid än 9 månader. Räntefoten bestämmes af styrelsen och må icke öfverstiga $4\frac{1}{2}$ procent.

Den förlust, som under ett räkenskapsår kan uppstå, fördelas på medlemmarne i förhållande till det lånevärde, för hvilket vederbörande upptagits i föreningen, och godtgöres dels genom en viss afgift för hvarje djur och dels ur reservfonden. Hvarje så beskaffad förskottsförening, som i stadgarne sägs, erhåller af statskassan såsom rörelsekapital ett lån, som dock icke må öfverstiga 30 kronor för hvarje vuxet djur, som af föreningsmedlem äges. Dessa lån förräntas med 3 procent. För statslånets återbetalande stå medlemmarne i ansvar pro rata parte. Jordbruksministern äger förbjuda förening, som icke uppfyller lagens föreskrifter eller ej förvaltas på ett med stadgarne öfverensstämmande sätt, att fortsätta sin verksamhet, samt påfordra, att densamma inbetalar statskassans tillgodohafvande.

Det hade befarats, att landtbrukarne i Danmark genom lättheten att erhålla dylika lån skulle lockas till skuldsättning, helst då lånen löpte med låg ränta, men, för så vidt utskottet kunnat inhämta, har så icke blifvit förhållandet.

Den af staten lämnade lånesumman fem miljoner kronor blef mycket snart tagen i anspråk, och vid slutet af sistlidet år fanns endast ett jämförelsevis ringa belopp däraf inestående.

I Tyskland tillkom år 1889 en särskild lag rörande föreningar, och

hafva såsom följd häraf landtmannaföreningarna därstädes ordnats efter i allmänhet likartade grunder.

Man skiljer emellertid emellan s. k. fristående inköpsföreningar och s. k. förbundsföreningar; de förra utöfva fullt själfständig verksamhet, medan de senare utgöra organ för en mera omfattande organisation, provinsialförbund. Provinsialförbunden åter äro sammanslutna i riksförbund. Anslutningen till dessa föreningar är mycket allmän, och äfven större godsägare äro föreningsmedlemmar. Föreningarnes omsättning belöper sig till mycket stora belopp. Enligt en uppgift, som förekommer uti förutnämnda, vid förra årets riksdag afgifna motion, uppgick de tyska inköps- och försäljningsföreningarnes omsättning under år 1901 till öfver 155 miljoner riksmark. Förutom inköps- och försäljningsföreningar förekomma i Tyskland ett stort antal rena produktionsföreningar, hvilka drifva mejeri- och kvarnrörelse, brännerifabriksrörelse, trädgårds-, tobaks- och vinodling m. m.

Likasom i Danmark erhåller i Tyskland landtmannaföreningsväsendet ekonomiskt stöd af staten, ehuru formen för detta understöd är en annan; så t. ex. har preussiska staten lämnat ett *årligt* anslag af 120,000 riksmark för nämnda ändamål.

I Finland, där på föreningsväsendets område under senare åren rådt rätt stor lifaktighet, lämnar staten årligt anslag till ekonomiska landtmannaföreningar. År 1903 läser statsanslaget hafva utgjort 26,000 finska mark.

Såsom bekant har kooperationens idé redan tidigt vunnit insteg i England och, efter att först hafva omfattats af industriarbetarne, har idén öfverförts till landtmannakretsar. Från England har tanken att genom sammanslutningar främja gemensamma ekonomiska intressen öfverförts till Irland, där den gren af föreningsväsendet, hvarom här är fråga, nått en hög grad af utveckling och visat sig synnerligen fruktbringande.

Landtmannaföreningsväsendet i Sverige.

Vidkommande vårt eget land torde följande uppgifter lämna upplysning om landtmannaföreningsväsendets utveckling och omfattning härstädes. På 1880-talet inrättades det första mejeriet enligt andelsprincipen efter att hafva föregåtts af s. k. uppköpsmejerier. Andelsprincipens tillämpning inom mejerihandteringen vann emellertid endast långsamt terräng, och så sent som 1890 funnos härstädes endast 73 st. andelsmejerier, men vid början af 1902 hade antalet stigit till 436, motsvarande något

öfver 25 % af landets samtliga mejerier. Enligt det hos kungl. patent- och registreringsverket förda föreningsregister hafva under åren 1902, 1903 och 1904 anmälts respektive 12, 14 och 24 nya mejerier, hvilka, för så vidt af anmälningarnes innehåll kunnat inhämtas, äro med få undantag grundade på andelsprincipen.

Hvad vidkommer s. k. inköpsföreningar, hvilka hafva till hufvudsaklig uppgift att för medlemmarnes räkning inköpa gödselmedel, foderämnen, utsädesspannmål jämte andra för jordbruksdriften erforderliga förnödenheter, anmärkes uti en förut omnämnd, på uppdrag af jordbruksministern år 1902 utarbetad skrift »Om sammanslutningar mellan landtmän», att bildandet af dylika föreningar härstädes icke omfattats med det intresse, som sakens vikt och i andra länder gjorda fördelaktiga erfarenheter låtit förvänta. »Den svenske bonden», heter det vidare i denna skrift, »är af gammalt van att i ekonomiska frågor såväl som i andra i hvarje detalj hålla afgörandet i sin egen hand; det är honom af naturen motbjudande att öfverlåta bestämmanderätten, låt vara äfven i ärenden af jämförelsevis mindre betydhet, på andra. Läger man så härtill den genomgående konservativa och mot allt nytt betänksamma åskådning, som i så hög grad utmärker vår besuttna befolkning, så är det ganska tydligt, att ett föreningsväsende af här i ifrågavarande art ej utan vidare kan finna en mottaglig jordmån i vårt land.»

Författaren af nämnda skrift kan till äfventyrs hafva rätt i den uttalade uppfattningen hvad beträffar gångna tider och vissa landsdelar, men förvisso visar särskildt det sist förflutna året, att det finnes en mycket stor benägenhet för sammanslutningar uti nu ifrågavarande syfte. Antalet inköpsföreningar här i landet beräknades vid början af år 1902 uppgå till inemot 100. Därefter hafva inregistrerats under år 1902 25, år 1903 36 och år 1904 icke mindre än 142 st. För att stödja och delvis öfvertaga dessa föreningars verksamhet hafva bildats särskilda länsförbund, såsom centralföreningen i Västernorrlands län, skånska landtmännens centralförening, Värmlands läns landtmannaföreningars centralförening, Hallands läns centralinköpsförening och Landtmännens centralförening i Jämtlands län, hvilka förbunds-föreningars organisation och arbetssätt ordnats i närmaste öfverensstämmelse med de grunder, som särskildt i Tyskland blifvit tillämpade.

Många af lokalföreningarne äro på samma gång försäljningsföreningar och hafva sålunda den dubbla uppgiften att för föreningsmedlemmarnes räkning inköpa för jordbruket erforderliga förnödenheter samt sälja jordens

och ladugårdens alster, hvarjämte de påtagit sig att främja intresset för och kunskapen om jordbruksbedriften.

Vidkommande försäljningsföreningarne har på sista tiden visat sig ett lifligt intresse för bildandet af s. k. äggförsäljningsföreningar. Den första föreningen uppstod i Skåne 1900, och uppgick antalet sådana föreningar i nämnda landskap vid början af år 1902 till ett 50-tal. För hela riket hafva inregistrerats under åren 1902, 1903 och 1904 sammanräknadt 33 äggförsäljningsföreningar.

Ett annat slag af landtmannaföreningar äro de s. k. kontrollföreningarne, bildade efter mönster, som hämtats från Danmark. Deras verksamhet är således riktad på att genom profmjölkning, fetthaltsundersökning och beräkning af foderåtgång m. m., hvilket allt verkställes af en hos föreningen anställd sakkunnig man, bestämma hvarje kos produktiva värde och sålunda »skapa stammar med de bästa möjliga förutsättningar för en ekonomiskt fördelaktig afkastning».

Vid Hvilans landtmanna- och folkhögskola i Skåne bildades år 1898 den första kontrollföreningen, och torde hela antalet sådana föreningar numera icke obetydligt öfverstiga 100 stycken. Af landtmannaföreningar i öfrigt finnas inregistrerade tjurföreningar och andra afvelsföreningar, fröodlingsföreningar, trädgårdsodlareföreningar, stärkelse- och brännvinsfabriksföreningar, föreningar för drifvande af kvarn- och sågverksrörelse, andelsstärkelseföreningar, betodlareföreningar, svinslakteriföreningar m. fl.

Utskottets
yttrande.

Den kortfattade redogörelse för sammanslutningar mellan landtmän, som här lämnats, torde otvetydigt gifva vid handen, att landtmannaföreningsväsendet äfven här i riket numera nått en afsevärd omfattning och genom centralisation vunnit ökad stadga. Fördelarne af sådana sammanslutningar ligga så i öppen dag, att utskottet näppeligen behöfver här närmare framhålla dem. Det torde dock icke vara ur vägen att erinra om det uttalande, hvarmed statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i 1903 års statsverksproposition beledsagade sin då gjorda framställning om understöd af statsmedel åt s. k. kontrollföreningar.

»I samma mån» heter det i den kungl. propositionen, »som det lilla jordbruket utvecklar sig och går framåt framträda alltmera märkbart de

stora fördelar, som äro förbundna med en sammanslutning dess idkare emellan för inköp af för jordbruket erforderliga ämnen, bearbetning och förädling af jordbrukets alster, anställande af lämplig person för utrönande af vissa detaljer i landthushållningen m. m.

Den större jordbrukaren, hvars tid icke i så stor utsträckning upptages af det mekaniska arbetet, kan i många fall själf fylla de kraf, som i nämnda hänseende ställas på honom, eller ock torde han vara i tillfälle att för ändamålet anställa lämpliga biträden. Ännorlunda förhåller det sig med den mindre jordbrukaren, hvilken själf deltagar uti de till hans hushållning hörande arbetena. I de flesta fall måste han anlita och således äfven betala mellanhänder, vare sig det är fråga om inköp eller om försäljning; hans bristande kännedom såväl om varans verkliga värde som om marknadens läge vållar honom ofta förluster; bristen på bokföring omöjliggör för honom att känna detaljerna i hans hushållning. Dessa och andra härmed sammanhängande olägenheter afhjälpas på ett naturligt sätt genom att flera personer, som med honom äga i visst afseende gemensamma intressen, förena dessa med honom. I arbetet på det mindre jordbrukets höjande synes det mig också, att åt väckandet af småbrukarens intresse för ett dylikt föreningsväsende bör inrymmas en afsevärd plats.»

Af denna framställning synes, att man inom jordbruksdepartementet haft sin uppmärksamhet riktad på landtmannaföreningsväsendet, och blef det anslagskraft, som framställdes, af Riksdagen bifallet.

Under sistlidet år lämnades såsom statsbidrag till 29 kontrollföreningar ett sammanräknadt belopp af 4,200 kronor. Af andra föreningar har Sveriges allmänna fjäderfäafvelsförening, som utgör en sammanslutning af lokal-föreningar, understöds af allmänna medel under sistlidet år med 4,000 kronor och beviljats för innevarande år ett statsbidrag af 4,500 kronor. Därjämte erhålla tjurföreningar och andra afvelsföreningar indirekt statsunderstöd genom de medel, som äro anslagna till premiering af kreatur. Föreningsväsendet har sålunda redan vunnit ekonomiskt understöd från det allmännas sida, men det torde knappast råda någon tvekan därom, att detsamma förtjänar att än ytterligare främjas och stödjas af staten.

Uti skilda länder, där landtmannaföreningar uppstått, har det nämligen visat sig, att föreningsverksamheten utgjort en kraftig häfstång för höjandet af jordbruket och till underlättande särskildt för den mindre jordbrukaren att mera framgångsrikt drifva sin näring. Genom inköpsföreningarne kan han tillförsäkra sig varor, som genom en fackmässig och noggrann kontroll blifvit till kvaliteten fullt bestämda samt tillika

ernå billigast möjliga inköpspris och låga fraktkostnader. Genom försäljningsföreningarne vinner han lättare afsättning för gårdens produkter och kan därför gifva åt sin näring större omfattning och mera produktiv kraft. Sådana föreningar behöfva emellertid för att med framgång drifva sin verksamhet ett lätt tillgängligt och icke för dyrt rörelsekapital. För att tillgodose detta behof hafva i vissa främmande länder bildats särskilda kreditföreningar samt spar- och lånekassor, hvilka hafva till ändamål att betjäna landtmannaföreningarne. Sådana låneanstalter finnas icke här, och det vore utan tvifvel af mycket stor betydelse för en framgångsrik och för landet fruktbringande föreningsverksamhet, om, såsom motionären också framhållit, staten på ett mera verksamt sätt än hittills skett främjade densamma.

Af de ekonomiska föreningar, som här ofvan uppräknats, kunna flera betraktas såsom rena kapitalistföretag, och de äro med afseende på arbetsättet och vinstfördelningen af aktiebolagets typ. Dylika föreningar falla naturligtvis utanför den understödjande verksamhet från statens sida, hvarom här är fråga.

Andra landtmannaföreningar, såsom kontrollföreningar, *tjurföreningar* och andra afvelsföreningar, hjälpas måhända bäst, såsom hittills i viss mån ägt rum, genom bidrag till bestridande af deras organisations- och förvaltningskostnader. De s. k. *inköps- och försäljningsföreningarne* åter, hvilka drifva affärsrörelse och hafva behof af förlagskapital, hafva mindre gagn af understöd i sådan form, men äro däremot mera betjänta af att erhålla lån mot billig ränta och utan alltför stora fordringar på den säkerhet, som skall ställas.

Utskottet delar alltså motionärens uppfattning, att staten bör såsom långifvare stödja en föreningsverksamhet, som visat sig så gagnande för jordbruket och följaktligen är af så stor betydelse för landet. Om räntan för sådana lån icke sättes lägre än statens effektiva ränta, behöfver en sådan lånerörelse icke heller föranleda någon nämnvärd utgift för statsverket. Utskottet har dock icke förbisett, att svårigheter kunna uppstå med afseende å lånens utlämnande och den kontroll, som en sådan lånerörelse måste påkalla. Att söka här närmare angifva formerna för en låneverksamhet i nämnda afseende torde icke vara lämpligt, ty därför måste förutsättas en utredning, som utskottet icke har tillfälle att göra och hvilken i öfrigt bäst verkställles genom Kungl. Maj:ts försorg.

Det kan anmärkas, att, då Kungl. Maj:t visat sig hafva sin uppmärksamhet riktad på dessa sammanslutningar af landtmän, Riksdagen

icke skulle behöfva taga initiativ uti ifrågakomna syfte, men det torde dock icke vara ur vägen, att Riksdagen därutinnan gör ett uttalande, som föranleder Kungl. Maj:t att än vidare sysselsätta sig med saken. Helt säkert är, att frågan har för landet en mycket stor betydelse och att dess vidtomfattande natur och svårigheterna vid dess lösande icke böra eller få afskräcka.

Utskottet får alltså med anledning af förevarande motion och med stöd af hvad här ofvan blifvit anfördt hemställa, att Andra Kammaren ville för sin del besluta, det Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t behagade föranstalta om utredning, huruvida samt på hvilka grunder och villkor ekonomiska landtmannaföreningar böra understödjas genom lån af statsmedel, samt för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill en sådan utredning må föranleda.»

*   *   *

Utskottet finner visserligen i likhet med Andra Kammarens tillfälliga utskott jordbrukarnes föreningsverksamhet väl förtjänt af understöd från statens sida, men i fråga om sättet för och omfattningen af ett sådant understöd hyser utskottet en något afvikande mening. Hvad angår sådana föreningar, som kunna betraktas som rena kapitalistföretag, har Andra Kammarens utskott uttryckligen framhållit, att dessa böra falla utanför den understödjande verksamhet från statens sida, hvarom här är fråga. Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om icke detsamma kan sägas om de inköps- och försäljningsföreningar, som Andra Kammarens utskott synes anse i första rummet böra komma i åtanke med lån af statsmedel. I och för sig och under förutsättning att staten på nöjaktigt sätt skyddades mot förluster kunde det väl icke vara något att anmärka mot, att sådana föreningar bereddes förmånen af att till rörelsekapital få disponera lån af statsmedel till samma ränta, som af staten vid upplåning kan betingas, men med hänsyn därtill, att ett sådant medgifvande antagligen jämväl från andra håll skulle framkalla anspråk på liknande förmåner, anser utskottet stor varsamhet vara af nöden i detta afseende, på det att en dylik genom staten förmedlad lånerörelse icke måtte svälla ut till alltför stora dimensioner. Enligt hvad utskottet tror sig veta, hafva också åtminstone de större inköpsföreningar af landtmän, som redan bildats, genom en kombination af kontant inbetalning och aflämnande af belåningsbara ansvars-

förbindelser rätt väl lyckats anskaffa erforderligt rörelsekapital om ock gifvetvis mot något högre ränta än som genom statens mellankomst skulle kunnat betingas. I fråga om dessa inköps- och försäljningsföreningar anser alltså utskottet ganska tvifvelaktigt, om något understöd från statens sida kan böra eller behöfva ifrågakomma.

Ett annat förhållande äger däremot enligt utskottets förmenande rum med det särskilda slag af landtmannaföreningar, som afse åstadkommande af en förbättrad kreatursafvel, såsom tjuvföreningar, hingstföreningar och andra afvelsföreningar. Andra Kammarens utskott sammanställer dessa föreningar med kontrollföreningarna och håller före, att både afvelsföreningar och kontrollföreningar måhända bäst hjälpas genom bidrag till bestridande af deras organisations- och förvaltningskostnader. Denna uppfattning kan utskottet icke dela, ty endast i fråga om *kontrollföreningarna* kan det sägas, att de äro hjälpta genom ett bidrag till organisations- och förvaltningskostnaden, men ingalunda är detta fallet med *afvelsföreningarna*. Dessa sistnämnda hafva väl knappast någon nämnvärd kostnad för själfva sin organisation eller förvaltning, men för dem beror allt på om de kunna anskaffa det erforderliga kapitalet för inköp af det eller de afvelsdjur, de äro i behof utaf. Då dessa afvelsföreningar väl nästan utslutande bestå af mindre jordbrukare och just afse att bereda det mindre jordbruket tillgång till de goda och därför i regeln också dyrbara afvelsdjur, som eljest endast de större jordbrukarne kunna åt sig anskaffa, är det ju tydligt, att det för dem är af synnerlig vikt att utan för stor svårighet och mot lägsta möjliga ränta kunna erhålla detta kapital, utan hvilket deras verksamhet icke kan komma till stånd. Understöd genom lån på billiga villkor lämnas visserligen dessa föreningar redan nu ganska allmänt af hushållningssällskapen, men hushållningssällskapens tillgångar äro begränsade, och skola de ansatser till ett höjande af kreatursafveln hos de mindre jordbrukarne, som redan finnas, kunna taga riktig fart, behöfves utan tvifvel större tillgång på medel för detta ändamål. Den stora betydelse en förbättrad kreatursafvel jämväl vid det mindre jordbruket äger för höjande af landets produktion torde icke behöfva särskildt framhållas, och af erfarenheten från Danmark vet man, hvilken gynnsam inverkan föreningsväsendet just på detta område utöfvat. Att våra hushållningssällskap sättas i tillfälle att kraftigare och i vida större utsträckning än hittills understödja föreningar af nyssnämnda eller liknande slag, anser utskottet därför vara synnerligen angeläget. Höjandet af de s. k. småbruken är en uppgift af så stor både nationalekonomisk och social betydelse, att intet bör försum-

mas för att stödja den rörelse i sådan riktning, som nu dess bättre rätt allmänt tagit sin början äfven här i landet. Omsorgen härom torde väl otvifvelaktigt böra anförtros åt våra hushållningssällskap, hvilka säkerligen hvart inom sitt område äro bäst i tillfälle att bedöma, i hvad mån landtmännens föreningar kunna och böra med statsmedel understödjas, vare sig detta i olika fall bör ske genom lån eller genom bidrag till organisations- och förvaltningskostnader. Att bereda hushållningssällskapen möjlighet att ytterligare öka sin understödjande verksamhet i detta afseende anser utskottet vara rätta vägen för främjandet af landtmännens föreningsrörelse, och utskottet hyser den förhoppningen, att framställningar i sådant syfte skola kunna påräkna allvarlig uppmärksamhet från såväl Kungl. Maj:t som Riksdagen.

Med den uppfattning utskottet sålunda har i fråga om sättet för och begränsningen af det understöd från statens sida, som torde böra komma landtmännens föreningsväsen till del, anser sig utskottet icke kunna förorda verkställandet af en utredning i det syfte, motionären och Andra Kammarans utskott angifvit, utan hemställer,

att Första Kammaran icke måtte biträda Andra Kammarans i ämnet fattade beslut.

Stockholm den 12 april 1905.

På utskottets vägnar:

AX. G. SVEDELIUS.